

LAPSEN HUOMIOIMINEN PÄIVÄHOIDOSSA

Johanna Boman-Latvala

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala.
Sosiaalialan ko.
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisotyö
Opinnäytetyö kevät 2016
Johanna Boman-Latvala

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan ko.

BOMAN-LATVALA, JOHANNA:

Lapsen huomioiminen
päivähoidossa

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 36 sivua, 3 liitesivua

Kevät 2016

TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä käsiteltiin lapsen huomioimista päivähoitossa. Tarkoituksena oli tuoda esille ”Näetkö minua?”- esitteen myötä konkreettisia esimerkkejä päivittäisessä arjessa tapahtuvan lapsen huomioimisen lisäämiseen. Työn ja esitteen kautta pyrittiin tuomaan esille lapsen huomioimisen tärkeyttä arjessa tapahtuvien esimerkein. Näistä varhaiskasvattaja saa myös toimintatapoja pienellä huomioimista lisäävillä teoilla ja sanoilla.

Toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntyi ”Näetkö minua?” nimeä kantava esite, sekä aiheeseen liittyvä samoilla lapsen kasvoilla teetetty seinäjuliste. Sekä esite, että seinäjuliste sisältävät iskusanoja lapsen huomioimiseen liittyen. Lapsen huomioimisen tärkeimmiksi asioiksi muodostuivat: ota vastaan, katso minua, kuuntele minua, lohduta, kannusta ja kehu, kiitä ja kiinnostu minusta.

Nyky-yhteiskunnan kehityksensuunnan mukaan säästöjä tulisi syntyä koko ajan lähes joka toiminnassa. Lapsiryhmien koot kasvavat jolloin yksilöllisyys ei ole siten enää itsestäänselvyys. Varhaiskasvatusalalla työskentelevät kasvattajat ovat toisaalta puun ja kuoren välissä. Aika on tiukilla lähes koko päivän ajan ja aitoon kohtaamiseen, sekä lapsen yksilölliseen huomioimiseen ei välttämättä jää aikaa.

Kiire ei kuitenkaan saisi olla syynä lapsen huomiotta jättämiseen. Esitteellä pyrittiin kasvattajan omien toimintatapojen ja ajatusten muovautumiseen siinä, että pienet yksinkertaiset sanat tai teot eivät vie liikaa aikaa muilta tärkeiltä toiminnoilta.

Opinnäytetyö, sekä toiminnallisena osuutena tuotettu esite ja juliste tehtiin Alavuden kaupungin varhaiskasvatuspalvelujen käyttöön.

Asiasanat: varhaiskasvatus, itsetunto, temperamentti, huomioiminen, kasvatuskumppanuus, kohtaaminen.

Lahti University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services

BOMAN-LATVALA, JOHANNA: Taking child into account in a daycare

Bachelor's Thesis in Social Pedagogy for Work with Children and Young
People, 36 pages, 3 pages of appendices

Autumn 2016

ABSTRACT

This thesis was about taking a child into account in the child's day care. The purpose was to bring out concrete examples of how to increase child's consideration in daily life through the "Can you see me?"- brochure. With the thesis and brochure, the aim was to bring up the importance of taking a child into account with examples from everyday life. Early childhood educators can have different kinds of ways to work and increase child's taking into account with words and acts through these examples.

The output of this practice- based thesis is a "Do you see me?"- brochure and a wall poster with the face of the same child. Both the brochure and the wall poster include slogans of taking a child into account. The most important things in taking a child into account, consisted of accept, look at me, listen to me, comfort, encouragement and praise, thank and take an interest in me.

The development direction in this modern society is that savings should be made all the time and in almost every activity. Group sizes of children will increase, so individuality is no longer so self-evident. Workers in early childhood education are in a difficult situation. The time is insufficient almost throughout the day and there is necessarily no time for genuine encounter and individual consideration of the child.

However, a rush should not be the cause of a child neglect. The brochure aims to show that workers' own practices and thoughts should be such that small simple words or deeds do not take too much time away from the other important activities.

The thesis, as well as the produced functional part of the brochure and poster, are made for the use in early childhood education services of Alavus city.

Key words: early childhood education and care, self-esteem, temperament, care partnership, encounter.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Toiminnallisuus opinnäytetyössä	3
2.2	Toimeksiantaja ja kohderyhmä	3
2.3	Tarkoitus ja tavoite	4
3	LAPSEN HUOMIOIMISEN KIVIJALKA MUODOSTUU AIKUISEN TOIMINNAN KAUTTA	5
3.1	Lapsen huomioiminen osana laadukasta varhaiskasvatusta	5
3.2	Varhaiskasvattajan osaaminen ammatillista pätevyyttä ja oikeanlaista asennetta	6
3.3	Huomio lapsen kohtaamiseen ja aikuisen sanattomaan viestintään	8
3.4	Lapsen kokemaa turvallisuutta, lämpöä ja mahdollisia riskitekijöitä päivähoidossa	10
3.5	Lapsen huomioiminen ja hyvinvointi	11
3.6	Lapsen itsetunto ja sen tukeminen	12
3.7	Lasten erilaisten temperamenttien huomioiminen ja niiden tukeminen	15
4	PÄIVÄHOIDON ALOITUS	18
4.1	Huomio hyvän kasvatuskumppanuuden muodostumiseen	18
4.2	Erilaisista toimintatavoista tukea päivähoidon aloitukseen ja sen haasteisiin	19
5	HUOMIOIMINEN ARJEN KÄYTÄNNÖISSÄ- ESITE	22
5.1	Näetkö minua?- esitteen suunnittelu	22
5.2	Lapsen huomioimista lisäävät sanat ja teot esitteessä	23
6	OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI	26
6.1	Näetkö minua?- esitteen arviointi ja palaute	26
6.2	Opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelua	27
7	POHDINTA	29
7.1	Pohdintaa lapsen huomioimisesta päivähoidossa	29
7.2	Jatkotutkimusideoita	31

7.3	Oman oppimisen arviointia	32
	LÄHTEET	33
	LIITTEET	37

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä käsitellään lapsen huomioimista päivähoidossa. Päivähoidon aloitus on tärkeää aikaa lapselle ja vanhemmalle tai muulle huoltajalle. Vanhemmasta erossa oleminen, fyysisen toimintaympäristön muutos ja uusi toimintakulttuuri voivat aiheuttaa lapselle kuormittumista (Salmi 20011, 20) ja lisäksi kukin lapsi reagoi yksilöllisesti. On tärkeää huolehtia siitä, että lapsi saa riittävästi tukea ja aikaa sopeutua uuteen tilanteeseen niin, että hänen olonsa olisi turvallinen (Kanninen & Sigfrids 2010,65). Kasvatuskumppanuus huomioidaan myös heti ensitapaamisesta lähtien. Päivähoidon aloitus voi olla vaikeaa lapselle ja uuteen tilanteeseen sopeutuminen saattaa siis kestää. Sopeutumiseen vaikuttavat yleensä monet asiat yhdessä, kuten esimerkiksi lapsen ikä, hoitopäivien pituus, lapsen temperamentti, perheen kokonaiselämäntilanne, vanhempien luottamus hoitohenkilökuntaan ja lapsen aiemmat hoitokäytännöt (Kanninen & Sigfrids 2012,67).

Nykyinen suomalainen elämänrytmi on monilta osin kiireinen. Elämän eri osa-alueiden tehokkuuden odotukset ovat suuria. Kiireinen rytmi tuottaa kuitenkin enemmän mekaanisia suoritteita esimerkiksi työelämässä, eikä kohtaaminen ole laadukasta. Lapsen äärelle viipyminen on muun muassa lapsen kuulemista ja näkemistä. Lapsi tarvitsee aikuisen aikaa kun hänellä on surua, huolia, yksinäisyyttä, jaettavaa tai turvallisuuden tarvetta. Lapsi kaipaa kokemusta ja tunnetta siitä, että aikuinen välittää ja haluaa pitää huolta. (Mattila 2011, 127–128.) Lapsen lähellä olevat aikuiset omalla olemisen tavallaan ja toimimisellaan luovat ilmapiirin, jossa lapsi kasvaa ja muodostaa käsityksiä itsestään ja omista taidoistaan (Mikkola & Nivalainen 2010,21). Lisäksi positiivisten kokemusten tai tekojen jälkeen kehumisella, sanallisella palkitsemisella ja jakamalla aidosti ja ilolla lapsen onnistumisen kokemuksia, lapsen itsetunto ja minä pystyvyyden tunteet kasvavat. (Mattila 2011, 97, 99).

Lapsen sydän tallentaa varhaisia kokemuksia omien tunteiden luovallisuudesta, omasta arvokkuudestaan ja turvallisista aikuisista. Lapsen kohtelu on siten todella merkityksellinen lapsen kokemukseen esimerkiksi päivähoitosta. Lapsella on kyky myös aistia herkästi häntä hoitavan aikuisen tunteita. Toiminta lapsen parhaaksi on jokaisen siihen lähteneen aikuisen perustehtävä. (Mattila 2011, 97, 99.)

Malttaako aikuinen nykypäivänä elää juuri tässä hetkessä lasten kanssa vai miettiikö hän koko ajan aikatauluja ja sitä että pitäisi olla pukemassa, ulkoilemassa tai tekemässä jotain muuta? Usein aikuinen saattaa olla ajatuksissaan ihan jossain muualla kuin juuri tässä hetkessä ja tilanteessa. Tässä vaiheessa on hyvä muistaa, että lapset elävät kuitenkin tässä hetkessä. Mitä jos aikuinen antaisikin lapsille ja siten myös itselleen enemmän aikaa juuri tässä hetkessä elämiseen? (Mikkola & Nivalainen 2010,31.)

Päiväkotityössä on yleistä se, että lasten aloittaessa omat leikkinsä, aikuinen vetäytyy psyykkisesti ja fyysisesti vuorovaikutuksesta. Tämä myös ajaa aikuisen ajatuksen tasolla muualle, jolloin läsnä oleminen vähenee. Vaihtaessaan näin läsnäolon vetäytymiseen, aikuinen itse vahvistaa ikävyyttä ja epätyytyväisyyttä ilmapiiriä, jolla puolestaan saattaa olla vaikutusta lasten käyttäytymiseen esimerkiksi huomionhakuisuuden osalta. Tämä kierre puolestaan etäännyttää lapsia ja aikuisia toisistaan eikä siten tue aitoa läsnäolon mallia. (Kalliala 2008,32.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on avartaa varhaiskasvattajien näkemyksiä ja asenteita lasta huomioivampaan suuntaan pienin arkisin teoin. Yhä suurenevissa lapsiryhmissä ylimääräistä aikaa ei ole, joten pienillä teoilla lapsen huomioimisessa on suuria vaikutuksia.

Ajatuksen opinnäytetyön aiheeseen sain omien lasteni päivähoitoon aloitukseen liittyvien asioiden vuoksi. Taustalla vaikutti ehdottomasti myös siihen asti sosionomi- koulutuksen myötä sisäistetyt uudet asiat varhaiskasvatuksen laatuun, varhaiskasvattajien ammattitaitoon ja erilaisiin päivähoitoa koskeviin lakeihin liittyen.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Toiminnallisuus opinnäytetyössä

Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena on jollakin tavalla esimerkiksi käytännön toiminnan ohjeistaminen tai opastaminen. Se on ammatilliseen käytäntöön suunnattu ohje tai ohjeistus ja toteutustapana voi olla esimerkiksi vihko, opas tai kirja. (Vilkkä & Airaksinen 2003,9.) Lapsen huomioiminen päivähoidossa opinnäytetyön toiminnallinen osuus todentuu ”Nä-etkö minua?”-esitteen valmistamisella, sekä siihen pohjautuvasta seinäju-listeesta.

Esite laaditaan varhaiskasvattajan työn tueksi muistuttamaan lapsen huomioimisesta ja muokataan helpoksi jokaisen päivähoidon yksikön omaa tulostusta varten. Seinäjuliste muodostuu esitteen kannen kuvalla, muistuttaen muutamilla iskusanoilla lapsen huomioimisen yksinkertaisista tavoista. Julistetta on tilattu juliste- ja valokuvapalveluita tarjoavalta yritykseltä omakustannehintaan yksi kappale A3 kokoisena, sekä tulostettu itse muutamana kappaleena koossa A4.

2.2 Toimeksiantaja ja kohderyhmä

Lapsen huomioiminen päivähoidossa- opinnäytetyön toimeksiantajana toimii Alavuden kaupungin varhaiskasvatuspalvelut ja yhteistyökumppanina Alavuden kaupungin varhaiskasvatusjohtaja, Kaisa Haapaniemi. Kohderyhmänä opinnäytetyöstä syntyvällä tuotoksella ovat ensisijaisesti varhaiskasvatuspalvelut, ja lisäksi päivähoitoalan ammattilaiset, joita Alavudella on yhteensä noin 52 henkilöä. Alavuden varhaiskasvatus moniammatillisena yhteistyönä kattaa palveluina päivähoidon, esiopetuksen ja aamu- sekä iltapäivätoiminnan. (Alavuden kaupungin varhaiskasvatus 2016.)

Päivähoitoa Alavudella järjestetään päiväkodeissa, ryhmäperhepäiväkodeissa, sekä perhepäivähoitajilla. Esiopetusta puolestaan järjestetään,

sekä päivähoidossa, että kouluilla. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja toimii myös päivähoidon piirissä, jonka työkenttään kuuluvat kaikki päivähoidon yksiköt. (Alavuden kaupungin varhaiskasvatus 2016.)

Kohderyhmän määrittely on toiminnallisessa opinnäytetyössä tärkeää. Kohderyhmän määrittelemisen auttaa myös osaltaan työn rajaamisessa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 40.) Tässä työssä kohderyhmänä esitteellä on ensisijaisesti varhaiskasvatuspalvelut, jossa Alavudella toimivat muun muassa päivähoidon aluepäälliköt, päiväkotien ammatillisten johtajien esimiehet ja varhaisen työn perhetyöntekijöitä. Esitteen on ajateltu levittyvän heidän kauttaan kentällä oleville kasvattajille. Yksittäisen kohderyhmän, esimerkiksi päiväkotien sijaan, esitettä on näin mahdollista levittää myös esimerkiksi ryhmäperhepäiväkotien tai perhepäivähoidon puolelle, ja on siten laajemmalti käytettävissä.

2.3 Tarkoitus ja tavoite

Työn tarkoituksena on avartaa varhaiskasvattajien näkökulmia, asenteita, läsnä olevuutta ja etenkin toimintatapoja lasta huomioivampaan suuntaan pienin arkisin teoin. Tavoitteena on tuottaa esite, jossa on konkreettisesti lapsen huomioimista tukevia arkisia käytäntöjä. Yhä suurenevissa lapsiryhmissä ylimääräistä aikaa ei ole, joten pienillä teoilla lapsen huomioimisessa saattaa olla suuria vaikutuksia arjen sujumiseen ja jopa lapsen käyttäytymiseen. Kuten myöhemmin tässä työssä tulee esille Koiviston (2007) teettämän tutkimuksen kautta, tutkimuksessa mukana olleen päiväkodin henkilökunnan kertoman mukaan, henkilökohtainen huomioiminen onnistuu pienin teoin, vaikka usein isossa lapsiryhmässä yksilöllisen huomioimisen sanotaan olevan lähes mahdotonta.

3 LAPSEN HUOMIOIMISEN KIVIJALKA MUODOSTUU AIKUISEN TOIMINNAN KAUTTA

Vuonna 2010 Suomessa päivähoidossa oli kaikkiaan 223 000 lasta. Päivähoidossa olleiden lasten osuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut 59–63 prosenttia. (Stakes 2011.) Suurimman osan lapsista viettäessä päivän varhaiskasvatuspalvelujen piirissä, on selvää että hoidon ja kasvatuksen tulee olla laadukasta. Laadukkaalla varhaiskasvatuksella tuetaan lapsen kehityksen polkua. Laadukas varhaiskasvatus ja sen ylläpitäminen vaativat toiminnan havainnointia ja arviointia. Laadunarviointi antaa tietoa toiminnan kehittämistä vaativista osa-alueista ja se tekee varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toteuttamisen näkyväksi. Laadunarviointi ja toiminnan näkyväksi tuominen näkyy myös päivähoidon ulkopuolelle. (Hujala & Turja 2012.)

3.1 Lapsen huomioiminen osana laadukasta varhaiskasvatusta

Jo 1990-luvulta lähtien on yleistynyt ajatus lapsikeskeisyydestä- ja lapsilähtöisyydestä, jossa on pyrkimyksenä ottaa huomioon kunkin lapsen yksilöllisyys (Hujala & Turja 2010, 44). Lapsi ansaitsee ja tarvitsee tulla kuuluksi, nähdyksi ja sitä myötä hyväksytyksi. Varhaiskasvatuksen tulee olla lapsen omista tarpeista lähtevää ja näiden omien tarpeiden huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää muun arjessa tapahtuvan huomioimisen lisäksi. Onkin muistettava, että aikuisen ottaessa vastaan tehtävän varhaiskasvatuksessa, hän myös lupaa edistää lapsen hyvää, ja tukea hänen kasvuaan kodin ulkopuolella. Tällöin häneltä vaaditaan myös ymmärrystä siitä, että on itse valinnut kyseisen tehtävän. (Mattila 2011, 37.)

Aivotutkimukset ja sosiaalinen neurotiede osoittavat että lapsen aivot muo-
vautuvat vuorovaikutuksessa ja mukautuvat tärkeiden ihmissuhteiden tunneilmapiiriin hyvin merkittävällä tavalla. Vanhempien, sisarusten, kavereiden ja muiden aikuisten, kuten varhaiskasvattajien luomalla tunneilmapiirillä on todella merkitystä. (Kanninen & Sigfrids 2012,27–28.)

Lapsilähtöinen huomioiminen liittyy vuorovaikutukseen ja sen laatuun. Yksilöllinen vuorovaikutus ja se miten yksilöä kohdellaan ja miten hänet kohdataan, sisäistyy yksilölle sisäiseksi dialogiksi. Varhaiskasvattajilla onkin haasteena pohtia millaista dialogia he itse opettavat lapsille. (Kanninen & Sigfrids 2012,27–28.) Sisäisen dialogin lisäksi se tapa, miten aikuinen huomioi, kohtaa ja vastaa lapsen tarpeisiin, herättää lapsessa erilaisia joko mielihyvän ja turvallisuuden tai pelon ja turhautumisen tunteita (Mikkola & Nivalainen 2010, 20).

Varhaiskasvatuksen laatu muuttuu kaikkialla. Sekä Ruotsissa, että Suomessa on havaittu samanlaisia ongelmia päiväkodeissa. Vaikka puiteteki-jät olisivatkin kunnossa, ongelmana ovat usein passiiviset aikuiset, jotka jättävät käyttämättä mahdollisuuksia tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, oppimista ja kehittymistä. Passiivinen aikuinen käyttää omaa valtaansa ja ikään kuin antautuu vuorovaikutukseen ja dialogiin, silloin kun hänelle itselleen sopii, ei silloin kuin lapsi sitä kaipaa. Vuorovaikutukseen ei lähdetä siis lapsen tarpeista käsin, lapsilähtöisesti. Tämä ongelma juontuu siitä, että aikuisen ja lapsen välinen suhde on epäsymmetrinen. (Kalliala 2008, 269.)

3.2 Varhaiskasvattajan osaaminen ammatillista pätevyyttä ja oikeanlaista asennetta

Eri organisaatioiden ja yhteiskunnan luomien säästöpainneiden alla yhtenä suurena säästökohteena ovat henkilöstö ja palkat. Sen mukaan myös ammatillisesta osaamisesta joudutaan säästämään. Tämä vaikuttaa suoraan siihen millaisella koulutustaustalla esimerkiksi varhaiskasvatuksen piiriin työntekijöitä palkataan. Määräaikaisia sijaisia, joilla varsinaista pätevyyttä esimerkiksi pedagogisen toiminnan suunnitteluun ja tuottamiseen ei ole, on varsin paljon. Mielenkiintoista onkin, vaikuttaako koulutus varsinaiseen osaamiseen ja etenkin lapsen huomioimiseen päivähoidossa. Joka tapauksessa, oli ammatillinen koulutus minkälainen tahansa, aikuinen, joka on ottanut tehtäväkseen lapsen auttamis-, hoito-, ja kasvatustehtävän, on

myös lupautunut olemaan lapsen kasvun palveluksessa (Mattila 2011, 18). Tällöin hän on myös sitoutunut tukemaan lapsen kasvua parhaimpaan mahdolliseen suuntaan omilla toimintatavoillaan. Eri innostuksen lähteistä, koulutustaustasta tai elämäntarinoista huolimatta, on tärkeää, että työntekijälle kasvaa vahva näkemys siitä, että työtä tehdään lapsen hyväksi (Mattila 2011, 134).

Professori Liisa Keltikangas-Järvisen johtamassa Kengu-Ru-tutkimushankkeessa huomattiin, että lastentarhanopettajan sensitiivisyys- ja aktivointi- kumat erosivat merkittävästi muista ammattiryhmistä. Kengu- Ru-hankkeen tutkimusten avulla pyritään lisäämään alle kolmevuotiaiden hyvinvointia päiväkodissa soveltamalla ja arvioimalla kasvattajien työskentelytapoja. Tehdyn tutkimuksen mukaan siis koulutuksella on jossain määrin merkitystä ja henkilökunnan koulutustaso vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Samaisen hankkeen aikana huomattiin myös, että vaikka joukossa oli hyvin asiansa osaavia ammattilaisia, joukkoon mahtui myös niitä joilla ei varhaiskasvatuksen pedagogiikasta ollut käsitystä. Osaamisen taso on laskenut. (Kalliala 2008, 270.)

Varhaiskasvatusta koskevissa laeissa ja asetuksissa määritellään tietyntyyppiset ammatilliset vaatimukset varhaiskasvatusalalla toimimiseen. Ammatillisten vaatimusten lisäksi aikuinen värittää omaa työntekeään oman persoonansa, luonteensa ja asennoitumisensa kautta. Varhaiskasvatuksessa työskentelevät ovat siten toisaalta tietyntyyppisiä päiväkotimaailman arkkitehteja, joiden tunnepitoinen sitoutuneisuus ja perusasennoituminen ovat ratkaisevassa asemassa suhteessa lasten ja ryhmien elämyksille ja kokemuksille (Kalliala 2008,30).

Tunnepitoinen sitoutuneisuus ja perusasennoituminen näkyvät osaltaan myös siinä miten lapsi kohdataan. Lasten parissa työskentelevän haaste on jokaisen lapsen ainutlaatuisuuden muistamisessa, sen arvostamisessa ja toisaalta oman ammatillisen itsearvostuksen vahvuudessa. Lapsen arvostaminen on mahdollista jos työntekijä muistaa, että työn kohteena ei ole lapsen persoona, vaan tehtävänä on hoivata, ohjata ja kasvattaa lasta. Onkin tärkeää että lasten parissa työskentelevällä on riittävä ammatillinen

itseluottamus. Luottamus syntyy omasta vahvasta osaamisesta ja tietoisuudesta siitä mitä tekee ja miksi. On kestettävä omia virheitä ja oltava rohkeutta uuden oppimisessa. Heikon ammatillisen itseluottamuksen omaava työntekijä hakee vahvistusta ja vakuutusta lapsilta ja edellyttää siten osoitusta heiltä omassa työssään onnistumisesta. Näin aikuisen asenteesta muodostuukin hyväksynnän hakeminen lapsen katseesta. Tämä asetelma puolestaan johtaa siihen, että aikuinen odottaa lapsen käyttäytymisen aikuisen parhaaksi. (Mattila 2011, 24–25.)

Kun kasvattaja on lapsen kanssa tekemisissä, on hyvä välillä miettiä millaiseen aikuiseen lapsi törmää. Onko kasvattajalla aikaa ja energiaa lapsille, vai tekeekö hän vain velvollisuutensa ja odottaa työpäivän päättymistä. Entä millaisia ovat aikuisen asenteet työtään kohtaan? Jaksako kasvattaja olla avoimesti läsnä, pysähtyä lapsen eteen, kuunnella ja nähdä heitä? (Kristeri 1999, 94.)

3.3 Huomio lapsen kohtaamiseen ja aikuisen sanattomaan viestintään

Jo varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa tuodaan esille, että varhaiskasvatuksen perusajatuksena on lapsen kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, sekä lapsen yksilöllinen kohtaaminen (Stakes 2005, 15). Yksilöllinen kohtaaminen ei ole pinnallista tapaamista, vaan kasvokkain asettumista toisen ihmisen kanssa. Jotta kohtaaminen ei jäisi pinnalliseksi ja jotta se osoittautuisi todelliseksi, tarvitaan lisäksi kuulemistä, näkemistä ja toisen ihmisen kanssa tapauksessa lapsen nähdyksi tulemistä. Hyvä kohtaaminen edellyttää tietynlaista rohkeutta ja nöyryyttä, jolloin se osaltaan haastaa työntekijän. Hyvän ja arvostavan kohtaamisen taustalla on aikuisen asenne. Jokainen hyvä kohtaaminen lapsen kanssa on lapselle tärkeä ja merkityksellinen. Lapsen kohtaamisessa vastuu on aina aikuisen, hänen elämänskokeuksensa, ymmärryksensä ja roolivastuunsa vuoksi. Muun muassa tämän takia aikuiselta myös odotetaan tietynlaista tarkkanäköisyyttä, huolehtivuutta ja lempeyttä. Hyvällä kohtaamisella lapsi vahvistuu. (Mattila 2011, 15–19.)

Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoidossa- tutkimuksessa, tärkeälle sijalle nousi juurikin lapsen kanssa tapahtuva aito vuorovaikutus, kohtaaminen. Vanhemmat korostivat kuulluksi tulemisen kautta tapahtuvaa huomioimista ja heille oli tärkeää, että lapsi kokee aikuisen läsnäolon ja hänen kohtaamisensa tässä hetkessä. (Paananen 2006,54.) Todellinen vuorovaikutuksellinen kohtaaminen vaatiikin kasvattajalta uskallusta antautua todelliseen ihmissuhteeseen ja vastuuseen vuorovaikutuksen sujumisesta (Paananen 2006,64, Tiilikan 2005,24–26 mukaan).

Päiväkodin arkeen mahtuu monta kohtaamista päivän aikana. Päivittäinen aikuisen ja lasten välinen kanssakäyminen ja vuorovaikutus värittävät päiväkodin arkea iloisin, lämpimin, apein ja kylmin tai mitäänsanomattomien neutraalein värein. Kohtaamisen tasokkuuden havaitsee sen kohdatesaan ja lasta kunnioittavan kuuntelevan ilmapiirin aistii, kuin myös välinpitämättömän ja kohtaamattoman sävyn. (Kalliala 2008, 11.) Kuinka moni kohtaaminen ja päivittäinen kanssakäyminen ovat edellä mainitun laisia aitoja, tietää kukin työntekijä vain itse.

Kuten yksilöllistä huomioita arkisissa tilanteissa- tutkimuksessa on tuotu esille, tutkimuspäiväkodin henkilökunta toi itse esille miten henkilökohtaista huomiota voi antaa päivittäin, vaikka usein väitetään, että isossa lapsiryhmässä huomion antaminen ei onnistu. On muistettava sanattomien viestien käyttäminen, kuten hymy, kosketus ohi kulkiessa ja katse, jotka eivät vie juurikaan aikaa. Ne viestittävät lapselle siitä, että hänet on huomattu. Yleisen itsetunto vahvistuu kun lapsi saa aikuiselta jakamatonta henkilökohtaista huomiota. (Koivisto 2007, 132.) Lapselle osoitettuihin eleisiin, katseisiin ja ilmeisiin onkin syytä kiinnittää huomiota, sillä lapset ovat taitavia kehonkielen tulkitsijoita. Kehonkieli viestittää lapselle sanattomasti erilaisia aikuisen tunteita ja ajatuksia. Aikuisen on hyvä tiedostaa ja tunnistaa omia viestinnän tapojaan. (Marjamäki ym. 2015, 80.)

3.4 Lapsen kokemaa turvallisuutta, lämpöä ja mahdollisia riskitekijöitä päivähoidossa

Tärkeintä on, että lapsi kokee päivähoidossa olonsa turvalliseksi ja että kasvu ympäristö on suotuisa leikille, oppimiselle ja viihtymiselle. Hyvässä varhaiskasvatuksessa lapselle tulisi aikuisen huolenpidosta tulla myönteisesti merkittävä ja lapsen emotionaalista kasvua tukeva. Tämä saavutetaan lämpimällä suhteella aikuisen ja lapsen välillä. Lapsi tarvitsee häneen lämpimästi suhtautuvia aikuisia. Vastaavasti amerikkalaista yhteiskuntaa arvosteleva Professori Navaez mainitseekin lasta vahingoittavina käytäntöinä muun muassa vähäisen myönteisen kosketuksen ja sylin, sekä puutteen vastata nopeasti ja oikein lapsen tarpeisiin ja viesteihin. (Kanninen & Sigfrids. 2012, 54.) Aikuisen kyky vastata lapsen tarpeisiin, vaikuttaa siis lapsen perusturvan syntymiseen. Lapsi kaipaa turvaa ja ohjausta juuri asianomaisena hetkenä, mikä edellyttää sitä, että aikuinen on ajallisesti läsnä ja lapsen käytettävissä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 159.) Turvallinen, luottamusta herättävä, myötätuntoinen, lämmin, rohkaiseva, kannustava ja huumorilla sävytetty kasvatusilmapiiri on hyvä. Tällaisessa lapsi kokee jo ilman vakuutteluja olevansa arvostettu ja hyväksytty. (Värri 2009, 16.)

Päivähoitoon saattaa liittyä tutkimustulosten mukaan sellaisia tekijöitä, jotka lisäävät riskiä lapsen kehityksen vaurioitumiseen. Tällaisia tekijöitä ovat muun muassa lapsen nuori ikä, ylisuuret ryhmät, pitkät hoitopäivät, vaihtuvat tai epäpätevät hoitajat ja julma tai jopa välinpitämätön kasvatuskäytäntö. Näillä puitteilla on myös tutkimusten mukaan merkittävä vaikutus hoidon laatuun. Myös tutkimukset lapsen stressitasosta ovat osoittaneet, että mitä suuremmat hoitoryhmät, mitä vähemmän päteviä tai harjaantuneita hoitajia, mitä kaoottisempi päiväkodin arki on, mitä vähäisempää lasten ja henkilökunnan välinen vuorovaikutus on, sitä enemmän lapsilla on myöhemmin esiintynyt aggressiivisuutta, stressiä ja levottomuutta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 216.) Päiväkotihoidon on myös todettu useissa tutkimuksissa olevan kuormittavaa (Saari 2011, 19). Toisaalta taas erään tutkimuksen mukaan puolestaan laadukkaalla esi- ja alkuopetusohjelmalla lapsen ollessa kolme vuotias jatkuen lapsen yhdeksänteen ikävuoteen

saakka, on positiivisia vaikutuksia vielä 20 vuoden iässäkin (Kanninen & Sigfrids 2012,55).

On kiistatonta, että hyväntahtoisen aikuisen läsnäolo on todella tärkeää lapsen kehityksessä. Aikuisen toimintatavoilla on merkitystä ja siten passiiviset aikuiset laiminlyövät tärkeimmän työssään. Vuorovaikutus on tutkimusten mukaan päiväkotimaailmassa ystävällistä, mutta välineellistä. Suurin osa vuorovaikutuksesta on ojentamista ja muistuttamista. Tällaista vuorovaikutusta tutkijat kutsuvat lannistamiseksi. (Kalliala 2008, 32–33.) Lannistammeko omilla toiminta- ja kasvatustavoillamme lapsia?

Varhaiskasvatuksen laatu muuttuu kaikkialla. Sekä Ruotsissa, että Suomessa on havaittu samanlaisia ongelmia päiväkodeissa. Vaikka puiteteki-jät olisivatkin kunnossa, ongelmana ovat usein passiiviset aikuiset, jotka jättävät käyttämättä mahdollisuuksia tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia, oppimista ja kehittymistä. (Kalliala 2008, 269.) Vaikka aikuinen haluaisi sisimmässään vain hyvää lapselle, hän saattaa itseensä kohdistuvien vaatimusten ristitulella väistellä, kiirehtiä tai oikaista vuorovaikutustilanteessa. Lapsi saa tästä viestin, että hän ei ole tärkeä, kiinnostava tai että aikuinen ei osaa, uskalla tai halua tukea häntä. (Mattila 2011, 128.)

3.5 Lapsen huomioiminen ja hyvinvointi

Hyvinvointi on yleisesti ymmärretty elämän laatuna. Se voidaan ymmärtää muun muassa objektiivisten ilmaisimien kuten tulojen, koulutukseen liittyvien asioiden ja terveydentilan mukaan, sekä subjektiivisten ilmaisimien kuten onnellisuuden ja elämään tyytyväisyyden mukaan. (Satham & Chase 2010,2.) Lasten hyvinvointia on puolestaan määritelty lapsen asennoitumisesta muun muassa ympäristöönsä ja leikkiin, sekä luovuuteen ja tapaan olla vuorovaikutuksessa toisten lasten ja aikuisen kanssa. Hyvinvoiva lapsi on onnellinen ja ystävällinen. (Lahtinen 2007, 15, Hännikäisen 1997, ja Turtiaisen 2001 mukaan.) Päivähoidossa hyvinvoinnin tuntemuksia pyritään saavuttamaan samalla kun pyritään laadukkaaseen varhaiskasvatukseen ja sitä kautta lasten hyvinvointiin. Tässä ovat apuna erilaiset lait ja asiakirjat, kuten esimerkiksi lasten oikeuksien sopimus vuodelta

1989, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja lastensuojelulaki. (Lahti-nen 2007, 25–26.)

Suomen Mielenterveysseura on kehittänyt hyvinvoinnin hyrrän, jossa on kuvattuna hyrrän muodossa aikuisille lapsen hyvinvointia vahvistavia tekijöitä. Tämän mukaan lapsen hyvinvointi koostuu konkreettisesti muun muassa levosta, leikistä, turvallisista aikuisista, kohtaamisesta, läsnäolosta, rakkaudesta ja sosiaalisista taidoista. Tämän kaiken keskellä on kehittyvä lapsi ja lapsen mielen hyvinvointi. (Suomen Mielenterveysseura 2015.) Hyrrä on hyvä esimerkki konkreettisista lapsen hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä arjessa.

Päivähoidossa lapsen hyvinvointiin tulee kiinnittää huomiota. Perheen ohella arkipäivään kuuluvana päivähoito vaikuttavaa hyvin- ja pahoinvointiin (Bardy 2013,70). Hyvinvointia on lapsen yksilöllinen huomioiminen, joka on seurausta lapsilähtöisestä toimintatavasta. Kunkin lapsen tarpeita huomioiva ja sitä kautta tuleva kasvatusta edesauttaa lapsen emotionaalista hyvinvointia. Tämä taas riippuu aikuisen tavasta toimia. Aikuinen, joka tunnistaa lapsen tunnetiloja, vahvistaa lapsen emotionaalista hyvinvointia, mikä taas rohkaisee lasta tutkimaan maailmaa ja sitoutumaan erilaisiin toimintoihin. (Kalliala 2008,68.)

3.6 Lapsen itsetunto ja sen tukeminen

Tavallisin määritelmä itsetunnosta on kuvata sitä tietynlaisena asenteena. Se voi sisältää niin negatiivista, kuin positiivistakin tiedon käsittelyä, sekä emotionaalisuuteen ja käyttäytymiseen liittyviä reaktioita. Toisaalta itsetuntoa voi määritellä perustuen ristiriitaisuuden ajatukseen. Siinä ihmisen itsensä ja toiveen siitä mitä haluaisi olla, välillä, on ristiriitaa. Eli niin sanottu ideaali minä tai ihanne minä ja se miten oikeasti itsensä näkee, ovat ristiriidassa keskenään. Mitä lähempänä nämä kaksi minää ovat toisiaan, sitä parempana itsetunnon nähdään olevan ja vastaavasti mitä kauempana nämä ovat toisiaan, sitä enemmän itsetunto kärsii. (Mruk 2006,10.) Terve itsetunto kehittyy myönteisten kasvukokemusten kautta lapsuudessa ja

nuoruudessa (Suomen mielenterveysseura 2015), sekä niistä kokemuksista joita ihminen saa muilta ihmisiltä ja ympäristöltään (Keltikangas-Järvinen 2010,123). Itsetunnolla on valtava merkitys ihmiselle. Se vaikuttaa suoraan ihmiseen itseensä, olemukseen, ajatuksiin, tekoihin ja myös siihen miten muut häneen suhtautuvat. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela, Huovinen 2008,12.)

Itsetunto näkyy suoraan lapsen olemuksesta. Hyvät perusteet itsetunnolle saanut lapsi arvostaa itseään, mikä näkyy myös hänen olemuksestaan. Itsensä arvostaminen auttaa viihtymään lasta itsekseen, sekä lapsiryhmässä. (Cacciatore ym. 2008,14.) Lisäksi riittävän vahvalla itsetunnolla varustettu lapsi pystyy hyväksymään erilaisuutta, välittämään toisista ihmisistä, luomaan kaveri- ja ystävyys-suhteita, sekä kiintymään muihin ihmisiin (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015, 79). Siten itsetunnon tukeminen päivähoidossa on tärkeää. Itsetunto liittyy lisäksi ihmisen sosiaalisiin taitoihin ja kykyyn tulla toimeen toisten ihmisten kanssa. Huono itsetunto puolestaan vaikeuttaa sosiaalista kanssakäymistä. Hyväkään itsetunto ei toki johda suoraan hyvään sosiaaliseen sopeutumiseen, mutta heikko itsetunto helposti johtaa sosiaalisen kanssakäymisen ongelmiin. Heikon itsetunnon on myös usein nähty syyksi aggressiiviseen käyttäytymiseen. (Keltikangas-Järvinen 2010, 36-37.)

Terveen itsetunnon omaavalla ihmisellä on paremmat eväät elämään, sillä itsetunnoltaan vahva ihminen näkee hyviä puolia elämässään enemmän kuin huonoja (Keltikangas-Järvinen 2010,35). Huono itsetunto ei suoranaisesti huononna elämänlaatua, tai kerro siitä että elämä olisi vaikeaa. Itsetuntoa voi myös parantaa, ja päivähoidossa onkin tärkeää tukea itsetunnon kehittymistä ja sen terveenä pysymistä. (Suomen mielenterveysseura 2015.) Itsetunnon vahvistumisen on nähty olevan riippuvaista siitä, että lapsella on yksikin luotettava, turvallinen ja tärkeä aikuinen, joka näkee lapsen, pitää hänen olemassaoloaan oikeutettuna ja lisää lapsen uskoa tulevaisuuteen ja yleensä elämässä pärjäämiseen (Mattila 2011,19).

Terveellä itsetunnolla varustettu ihminen on itsevarmempi, vastoinikäymiset eivät aiheuta erityistä ahdistusta ja elämä voi tuntua kaikin puolin mielekkäämmältä, kun mukana kulkee positiivinen kuva itsestään, tulevaisuudesta ja mahdollisuuksistaan (Suomen mielenterveysseura 2015). Hyvään itsetuntoon liittyy siis kyky kestää myös pettymyksiä ja epäonnistumisia, ilman että ne vaurioittaisivat itsetuntoa. Itsetunnoltaan vahva lapsikin kykenee ajattelemaan, että hän selviää vastaantulevista tehtävistä. (Keltikangas-Järvinen 2010,22–48.)

Pienen vauvan ohella myös isompi lapsi tulkitsee häntä hoitavan tai hänen kanssaan olevan aikuisen mielentiloja. Päivähoidossa on ensiarvoisen tärkeää kohdella lasta niin, että hän tuntee olevansa arvokas ja hyväksytty juuri sellaisena kuin on. Joskus työpaikkojen toimintatavoissa tai aivan arkirutiineissakin saattaa olla tekijöitä, jotka vaikuttavat itsetuntoon tavalla joita ei ole koskaan ajateltukaan. Usein nämä mahdollisesti itsetuntoon vaikuttavat rutiinit ovat niitä joita on ollut aina ja jotka on todettu toimiviksi. (Keltikangas-Järvinen 2010, 242–243.)

Itsetunnon rakentumisen kannalta merkittävässä asemassa ovat ympäristössä ilmenevät asenteet ja arvostukset eli ympäristöstä saatu palaute. Kasvattaja, oli se sitten vanhempi tai joku muu, viestittää koko ajan lapselle sanattomasti sekä sanoin, lapsen olemuksesta, millainen hän on, vastaako hän odotuksia ja miten tyytyväisiä häneen ollaan. Kasvattajan on hyvä tarkkailla omia reaktioitaan lapsen seurassa. (Koivisto 2007,39.)

Lapsen itsetunto kasvaa jo pelkästään sillä, että hänen kanssaan ollaan ja häntä kuunnellaan, mutta tuodaan myös välillä esille kuinka tavattoman mukava hän on (Keltikangas-Järvinen 2010,242). Pienellä teolla on suuri vaikutus. Lisäksi lapsen hyvän kasvun kulmakiven, nähdyksi tulemisen kautta vahvistuvat lapsen omanarvontunto ja itsetunto. Näin lapsi myös oppii luottamaan toisiin ihmisiin. (Mattila 2011, 30.) Myös palautteen antamisella lapselle on merkitystä. Lapsen yksilöllinen kehittyminen vaatii rakennusaineita itsetunnon vahvistamiseksi ja jos palaute lapsen toiminoista tai esimerkiksi toisten lasten kanssa tapahtuvista yhteentörmäyk-

sistä on ainoastaan negatiivista, vähentää se mahdollisuuksia hyvään itsetuntoon (Keltikangas-Järvinen 2012, 210). Palautteena esimerkiksi kiitokset ja kehut ohjaavat lasta käyttäytymään toivotulla tavalla, antavat onnistumisen kokemuksia ja kannustaminen rakentaa lapsen myönteistä käsitystä itsestään, mikä vaikuttaa puolestaan lapsen itsetuntoon (Marjamäki ym. 2015, 80).

3.7 Lasten erilaisten temperamenttien huomioiminen ja niiden tukeminen

Temperamentti on biologispohjainen synnynnäinen tapa reagoida ulkoisiin ärsykkeisiin ja sisäisiin aistimuksiin ja tunnetiloihin. Temperamentti on osa ihmisen yksilöllistä reagoituvuutta tai – tapaa, joka kertoo millainen reagointi on jokaiselle tavanomaista. Temperamentti ei tarkoita vain esimerkiksi värikästä persoonaa, vaan ujous ja rauhallisuus ovat myös erääläistä temperamenttia. (Kanninen & Sigfrids 2012,35.) Muun muassa temperamentin kehitystä tapahtuu koko ajan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa, jolloin lapsi tarvitsee hyväksyvää ja rakentavaa ohjausta. Vauva tai lapset eivät voi mitään omalle temperamentilleen, eivätkä kykene sitä mukauttamaan eri tilanteeseen, tarpeisiin tai aikuisten vaatimuksiin. He tarvitsevat aikuiselta tukea ja ohjausta näissä tilanteissa. Näin ollen on tärkeää miten vanhemmat suhtautuvat lapsen piirteisiin ja taipumuksiin. (Cacciatore ym. 2008, 90–91, Marjamäki ym. 2015, 80.)

Temperamentti sisältää erilaisia temperamenttipiirteitä. Näitä piirteitä ovat muun muassa aktiivisuus, sensitiivisyys, intensiivisyys eli emootioiden ilmaisuvoimakkuus, sopeutuvuus, vetäytymistäipumus ja mieliala. Nämä piirteet ovat melko pysyviä, iästä ja tilanteista riippumattomia, mutta niiden näkyemisessä ilmenee muutoksia biologisen ja psyykkisen kasvun myötä (Koivunen 2009,20; Keltikangas-Järvinen 2015,43.) Edellä mainittuja piirteitä esiintyy eri temperamenttityypeissä. Näitä erilaisia tyyppejä ovat helppo temperamentti, hitaasti lämpenevä temperamentti ja vaikea temperamentti (Keltikangas-Järvinen 2015, 62–65).

Jokainen lapsi on yksilö. Jokaisella on oma perhetaustansa ja jokainen lapsi on kasvatettu vanhempien tai huoltajan toimesta eri tavalla. Päivähoidon aloitus ei suju kaikilta ongelmitta. Toiselle lapselle aloitus on haastavampaa ja lapsi saattaa oirehtia rajustikin ensimmäisinä päivinä tai jopa viikkoina. Edellä mainittu temperamenttipiirre, sopeutuvuus tarkoittaa muun muassa juuri sitä, miten helposti esimerkiksi lapsi sopeutuu päivähoidon aloitukseen. Sopeutuvainen omaksuu helpommin uusia asioita ja tottuu niihin nopeammin. (Kanninen & Sigfrids 2012,37.) Hyvin sopeutuminen liittyy helppoon temperamenttiin ja näillä lapsilla esimerkiksi päivähoidon aloittaminen tapahtuu ilman vaikeuksia (Keltikangas-Järvinen 2015,63).

Varhaiskasvattajan on tärkeää huomata ne lapset, jotka tarvitsevat enemmän tukea hoidon aloituksessa. On hyvä muistaa, että esimerkiksi hitaasti lämpenevän, tai vaikean temperamentin omaavan lapsen yleiset edellä mainitut reagoinnit eivät viittaa häiriöihin, vaan vain lapsen yksilöllisyyteen (Keltikangas-Järvinen 2015,68). Toinen lapsi voi puolestaan heijastaa omaa pahaa oloaan ja ikäväänsä vanhempia kohtaan vaikenemalla ja vetäytymällä syrjään. Tällöin on tärkeää huomata myös nämä lapset. Liian sopeutuvainen lapsi voi ”unohtua” suuressa lapsiryhmässä (Kanninen & Sigfrids 2012,37).

Varhaiskasvattajalla on hyvä olla kykyä tietynlaiseen tunneherkkyyteen. On tärkeää sanoittaa ikävän ja pahanolon tunteita, jotta lapsikin oppisi niitä käsittelemään. Koskaan ei pitäisi tyytyä ajatukseen ”vaikeasta tai hankalasta lapsesta” vaan tulisi muistaa, että tietynlaisen käyttäytymisen taustalla on aina jotakin, jota lapsi ei mahdollisesti osaa käsitellä. Lapsen mielen täytyy olla tietyllä tavalla aikuisen mielessä. Tämä tarkoittaa sitä, että aikuinen kiinnostuu mitä lapsen käytöksen taustalla on. (Kanninen & Sigfrids 2012,60.)

Kasvatusilmapiirillä ja ympäristöllä on vaikutusta. Lapsen tapa ilmaista omaa temperamenttiaan muuttuu ympäristön vaikutuksesta ja sen asettamista odotuksista. Siten kasvatuksella on merkitystä tämän temperamentin

ilmenemisessä. (Koivunen 2009,20.) On myös syytä muistaa, että yleensäkin määritelmä lapsen temperamentista määräytyy ympäristön reagoinnista ja siitä miten paljon työtä tai vaivaa se aiheuttaa (Keltikangas-Järvinen 2015,67), eikä siten ole aina totuus lapsen temperamentista.

Useiden tutkimusten mukaan on huomattu että lapsilla, joilla on vaativa temperamentti, saavat vähemmän positiivista huolenpitoa henkilökunnalta päiväkotiympäristössä, kärsivät enemmän sopeutumisvaikeuksista ja heillä on enemmän ongelmakäyttäytymistä (Kanninen & Sigfrids 2012,39). Lapselta ei voi myöskään odottaa sopeutumista päiväkodin olosuhteisiin, vaan päiväkodin henkilökunnan on otettava huomioon ja oltava tietoinen kunkin lapsen yksilöllisistä tarpeista ja osaamisesta (Kanninen & Sigfrids 2012,42).

4 PÄIVÄHOIDON ALOITUS

Jo ensimmäisestä yhteydenotosta lähtien, vanhempi saa tietynlaisen ensivaikutelman päiväkodin ammattilaisista ja itse päiväkodista. Tästä alkaa muodostua kasvatuskumppanuuden ensiaskleet. Ensimmäinen tutustumiskäynti hoitopaikassa joko muuttaa tai tukee jo muodostunutta mielikuvaa päiväkodista kokonaisuudessaan. Ensitapaamiseen vanhempien ja hoitoon tulevan lapsen kanssa on syytä panostaa. Ensimmäinen kohtaaminen luo yhteyttä ja herättää luottamusta. Epäonnistuessaan puolestaan jättää etäisyyden ja epäluottamuksen. (Mattila 2011, 15.) Luottamus varhaiskasvatuksen laatuun ja ammattihenkilöstöön syntyvät siis jo ensimmäisistä lähtien. Seuraavassa käsitellään päivähoidon aloituksessa huomioitavia tärkeitä asioita.

4.1 Huomio hyvän kasvatuskumppanuuden muodostumiseen

Päivähoidon aloitukseen liittyy usein myös vanhempien huolenaiheita. Vanhempien kokemia huolenaiheita päivähoidon aloituksessa tehdyn tutkimuksen mukaan, vanhempia huolettivat muun muassa huolenpitoon, lapsen sopeutumiseen ja päiväkodin toimintaan liittyvät asiat. Suoraan päiväkotiin liittyvistä asioista esimerkiksi päiväkodin käytännöt, päivien sisällöt, työntekijät ja heidän toimintansa huolettivat vanhempia. Tutkimuksen mukaan osaa vanhempia huolettivat myös työntekijöiden asenteet, sekä se kuinka tärkeänä työntekijät pitivät suhteen muodostumista lapseen. (Rissanen 2014, 26–30.) Huolenaiheet on hyvä muistaa kasvatuskumppanuuden muodostumisessa.

Hyvä kasvatuskumppanuus on kahden kauppa. Kumppanuuden luominen vaatii aikaa ja yhteistyön onnistumisen edellytyksenä on keskinäinen luottamus (Koivunen 2009, 153). Yhteistyön edellytyksiä luodaan sillä, että varhaiskasvattaja ymmärtää perheen tilanteen, omaa hienotunteisuutta ja että hänellä on kykyä ja taitoa nähdä millainen yhteistyö kullekin perheelle sopii. Kasvatuskumppanuudessa kasvattajan vastuulla on kumppanuuden ja tasavertaisen yhteistyön edellytysten luominen. (Koivunen 2009, 152–

153.) Myös kasvattajan ja vanhempien kohtaaminen vaatii työntekijältä taitoa kuunnella, kuulla ja olla aidosti läsnä (Koivunen 2009, 159). Yhteistyö taas muodostuu aina keskustelusta. Sen pohjalle vaaditaan molempien puolinen arvostava asenne. On tärkeää, että työntekijä pitää ikään kuin ”oven auki” vanhemmalle, ja viestittää näin että vanhemmalla on lupa lähestyä työntekijää. Tämä antaa uusia mahdollisuuksia muun muassa niissä tapauksissa jolloin vanhempi on vuorovaikutuksen suhteen välttelevä tai jostain syystä harmistunut. (Mattila 2011, 141.)

Päivähoidon yhteyttä lasten mielenterveyteen on myös tutkittu. Tutkimuksen mukaan vanhempien tyytymättömyys hoitopaikkaa kohtaan saattaa lisätä riskiä mielenterveyshäiriöihin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 56.) Päivähoito ja mielenterveys tutkimuksessa osana laajaa LAPSET hanketta, tutkittiin varhaiskasvatuksen ja mielenterveyden yhteyttä. Saatujen tulosten mukaan lapsilla, joiden vanhemmat olivat tyytymättömiä lapsen ensimmäiseen hoitopaikkaan, saattoi olla lisääntynyt riski psyykkisiin häiriöihin. Usein kuitenkin taustalla vaikuttivat myös muut monisyiset asiat, kuten suurimpana perhetilanne esimerkiksi avioero ja siten yhden vanhemman perhe. (Tuompo-Johansson 2001.)

Lasten edun ja parhaimman mahdollisen kasvun tuen saamiseksi, yhteistyö vanhempien ja hoitohenkilökunnan välillä on ensiarvoisen tärkeää. Lasten ja vanhempien tyytyväisyyden eteen on hyvä tehdä työtä edellä mainitun mielenterveyden ja hoitopaikkaan tyytyväisyyden liittyvien yhtäläisyyksien vuoksi. Yhteistyön onnistuminen kaiken kaikkiaan koituu lasten parhaaksi (Mattila 2011, 139).

4.2 Erilaisista toimintatavoista tukea päivähoidon aloitukseen ja sen haasteisiin

Päivähoidon aloituksessa eri päivähoidon yksiköillä saattaa olla hyvinkin erilaisia käytäntöjä. Turvallisen jatkumon luominen kotoa päivähoidon piiriin siirtyvälle lapselle on tärkeää ja tähän tulisikin kiinnittää huomiota. Siirtymistä ja sitä myöten sopeutumista uuteen ympäristöön ja uusiin ihmisiin voi helpottaa esimerkiksi erilaisten siirtymäobjektien avulla. Winnicott on

lanseerannut jo vuonna 1971 käsitteen siirtymäobjektista. Tämä tarkoittaa ilmiötä, joka muodostuu lapselle psyykkisen erottautumisen rajalla. Toisaalta siis jokin on poissa, mutta silti läsnä. Siirtymäobjekti, eli ns. turvalelu tarkoittaa lapselle symbolisesti lapsen ja hänen vanhempansa yhteyttä. Aikuinen ei tätä turvalelua voi itse päättää vaan lapsi tekee sen itse. Turvalelu ei kuitenkaan yksin luo lapselle turvaa, vaan myös turvallinen läsnä oleva aikuinen auttaa näiden tunteiden kanssa. (Kanninen & Sigfrids 2012,130.)

Lapsen kyky muistaa vanhempansa kuva mielessään on rajallinen ja kuva vanhemmasta alkaa päivän mittaan hiipua. Hiipuminen tuntuu kuin jotain katoaisi, mikä aiheuttaa pelkoa ja surua lapsen mielessä. Myös ajankulun ymmärtämättömyys saattaa ahdistaa lasta, sillä hän ei tiedä milloin häntä tullaan hakemaan, vai tullaanko ollenkaan. Tässä vaiheessa aikuisen on tärkeää pitää vanhemman elävää kuvaa lapsen mielessä. (Kanninen & Sigfrids 2012,129.)

On hyvä rakentaa silta kodin ja päivähoidon välille. Tulevan omahoitajan kotikäynti on yksi sillan rakennusaine. Lapsen tullessa päivähoittoon, hänelle on jäänyt pieni muistijälki aikuisesta ja vastaavasti kotikäynnillä tuleva hoitaja näkee lapsen lempileluja ja voi siten eroahdistusta potevalle lapselle jutella kotona olevista asioista. Omahoitajan kasvojen tunnistus voi toimia eräänlaisena muistisiltana kodin ja päiväkodin välillä. (Kanninen & Sigfrids 2012,129.)

Päiväkotiin tuodut turvaesineet, esimerkiksi valokuvia vanhemmista, äidiltä tai isältä tuoksuva t-paita/ kaulaliina tai muu vastaava, auttavat muistamaan ja pitämään vanhemman mielessä paremmin. Ikävän tullessa hoitaja voi viedä lapsen katsomaan valokuvia tai tarjota turvalelua ja samalla sanoittaa ikävän ja surun tunteita, sekä muistuttaa että ne tunteet menevät myös ohi. Mahdollisuuden mukaan myös soittaminen vanhemmalle tuo turvallisuutta. (Kanninen & Sigfrids 2012,129; Keltikangas-Järvinen 2010,34.) Edellä mainituissa tilanteissa, työntekijällä onkin suuri vastuu omista toimintatavoistaan. Lapsi tarvitsee etenkin näissä tilanteissa aikuisen tukea. Mielikuvan tukeminen aiheuttaa silti usein itkua. Vanhemman

valokuvan näkeminen tai äänen kuuleminen eivät tunnukaan lohduttavilta vaan tuntuvat vain lisäävän tarvetta lapselle päästä vanhemman luokse. Siksi näitä apukeinoja ei aina käytetä, sillä niiden ei välttämättä uskota auttavan. Itkusta huolimatta apukeinot auttavat, sillä itku on normaalia pahan mielen ilmausta kun lapselle on oikeasti suuri ikävä vanhempiaan. (Keltikangas-Järvinen 2010,34.)

5 HUOMIOIMINEN ARJEN KÄYTÄNNÖISSÄ- ESITE

Opinnäytetyön tuotoksena muodostui ”Näetkö minua?”-esite, jonka tarkoituksena puolestaan on muistuttaa varhaiskasvattajia miten tärkeää lapsen huomioiminen on. Esite käsittelee ja tuo esille yhteenvetona teoriataustasta, millä tavoin lasta voi huomioida kiireisen arjen keskellä pienin sanoin ja teoin.

Ajatuksen opinnäytetyöhön ja sen tuotokseen eli esitteeseen sain pitkälti omasta kokemuksesta astuessani omien lasten vuoksi varhaiskasvatuksen piiriin. Lapsi ansaitsee tulla kuulluksi ja nähdyksi omana itsenään. Hoitopäivät eivät saisi olla vain selviytymistä, vaan toiminnalla tulisi olla lasta voimaannuttava ja kehitystä tukeva tavoite. Tarkastelemalla omia työtapoja ja menetelmiä, työntekijä voi huomata työn sujuvan niin, ettei keskiössä olekaan lapsi itse, vaan muut työhön liittyvät asiat. Lapsia saatetaan kohdata ohimennen muiden töiden ohella. Aikuinen viestittää omalla käytöksellään lapselle mitä mieltä hän tästä on ja arvostetaanko hänen omia asioitaan. Kasvattaja luo siten psyykkisen toimintaympäristön, eli ilmapiirin ja tunneilmaston omalla asenteellaan, käyttäytymisellään, omilla persoonallisilla ominaisuuksillaan, tavalla puhua ja vuorovaikutustaidoillaan (Koi-vunen 2009, 182–183.) Jokapäiväisessä kohtaamisessa on esimerkiksi aivan eri asia katsooko lasta hänen puhuessaan, vai tekeekö muita töitä samalla, sillä aikuinen ilmaisee huolenpitoa ja sitoutuneisuuttaan lapselle ilmein, elein, puheen, vaikenemisen ja kehon liikkeiden kautta (Kalliala 2008,31).

5.1 Näetkö minua?- esitteen suunnittelu

Esitteen suunnittelu lähti sisällön suunnittelusta. Mitä sisältöjä sinne oli hyvä laittaa, lyhyesti mutta ytimekkäästi. Alusta asti oli selvää, että esitteen kannen tulee olla puhutteleva. Sosiaalisen median kautta kannen piirtäjäksi sain tuttavani tutun, Hanna Tervosen. Hänelle toin esille millä tavoin haluan lapsen kuvan puhuttelevan aikuista. Koskettavat ja tunteisiin vetoavat silmät olivat ensimmäinen ajatus. Lyijykynätyönä tuotettu esitteen kansikuva oli pian valmis. Tervonen laittoi sähköpostitse erilaisia versioita

lapsen kasvoista värityksen osalta, jolloin valitsin täysin mustavalkoisen sijaan hieman väritetyn kuvan. Mielestäni se on miellyttävämpi katsojalle ja lukijalle. Pohdin lisäksi paljon sitä miten esitteen koko ja typografia vaikuttavat tuotteen luettavuuteen. Esite on kuvan puolesta yksilöllinen ja persoonallisen näköinen, jolloin se erottuu edukseen muista mahdollisesti samaa aihetta käsittelevistä tuotteista (Vilkka & Airaksinen 2003,53). Lisänä esitteen oheen sain suunnitteluseminaarissa toiselta opiskelijalta idean luoda jonkinlaisen julisteen. Julisteeseen puolestaan sain idean tuoda esille lapsen kasvojen lisäksi iskusanoja ja lauseita, jotka saisivat varhaiskasvattajaa pohtimaan lapsen huomioimista kuulemisen, näkemisen ja aidon läsnäolon saralla.

Esitteen alkuun toin tärkeitä asioita lapsen itsearvostuksen ja itsetunnon kivijalan muodostumiseen liittyvistä asioista ytimekkäin ja raportissa esiin tulleiden lyhyiden teorioiden avulla. Kivijalan muodostumiseen liittyy olennaisesti varhaiskasvattajan ammatillisuus ja työ-/ toimintatavat lapsen huomioimisessa ja tätä näkökulmaa yritettiin tuoda myös lyhyissä teorioissa esille. Tämän jälkeen esitteessä avattiin erilaisia konkreettisia menetelmiä lapsen huomioimiseen arjessa jättäen lukijaa pohtimaan asioita kysymysten kautta. Menetelmiä tai tapoja esitteessä ovat: ”ota vastaan, katso minua, kuuntele minua, lohduta, kannusta ja kehu, kiitä, kiinnostu minusta”

5.2 Lapsen huomioimista lisäävät sanat ja teot esitteessä

Ota vastaan. Lapsen tullessa päivähoitoon on aikuisen tervehtiminen usein itsestäänselvyys. Mutta onko lapsen tervehtiminen itsestään selvää? On tärkeää, että vanhempien ohella erityisesti myös lapsi huomioidaan tässä tilanteessa. Näin hän kokee tulleensa heti huomioiduksi ja arvostetuksi omalla läsnäolollaan. Tässä vaiheessa aikuinen voi myös tuoda esille lapselle kuinka mukavaa on että hän tuli hoitoon juuri tänä päivänä. Vastaanottamisen taito liittyy osaltaan ammatilliseen osaamiseen. Jokaisessa uudessa päiväkodin aamussa lapsen ja aikuisen välillä on kohtaaminen ja jokainen onnistunut kohtaaminen on lapselle erityinen (Mattila 2011, 18).

Katso minua. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa katseella on vahva merkitys. Sillä voidaan ilmaista esimerkiksi sitä, että ikään kuin kanava on auki kommunikaatiota varten ja ilman katsekontaktia ihminen ei tunne kommunikoidensa täysipainoisesti (Syrjälä 2009, 2). Toinen ihminen kaipaa huomiota ja katsekontaktia puhuessaan. Lapsi haluaa ja kaipaa tulewansa nähdyksi. Lapsen tullessa keskustelemaan tai kysymään, on tärkeää katsoa häneen. Laskeutumalla fyysisesti lapsen tasolle, aikuinen viestii myös olevansa samalla tasolla lapsen kanssa. Jokaisesta katseesta lapsi rakentaa omanarvontuntoaan ja viestejä onko hän pidetty ja hyväksytty. Aikuiselta edellytetään avointa ja kaunista katsetta lapseen, jotta lapsi voi tulla nähdyksi omana itsenään. (Mattila 2011, 27–28.)

Kuuntele minua. Kuunteleminen on huomioimista. Kun lasta pysähtyy aidosti kuuntelemaan, välittää aikuinen lapselle että hänen asiansa on tärkeä ja hänen sanomisistaan ollaan kiinnostuneita. Tämä vahvistaa lapsen ajatusta tuoda itseään ja asioitaan sanallisesti esiin. Kuunteleminen on osa vuorovaikutusta, mikä puolestaan kärsii jos aikuisella, oli kyseessä sitten vanhempi tai kasvattaja, on kiire eikä hän ehdi pysähtyä lapsen asian äärelle. Kiire näkyy nimenomaan kuuntelemattomuutena ja tietynlaisena ulkokohtaisena läsnäolona. Vuorovaikutuksen ollessa osa lähes kaikkea arjen toimintaa, on syytä pysähtyä kuuntelemaan lasta syvemmin. Kuunnella mitä hänellä on mielessään, mitä hän haluaa kertoa ja miten aikuinen voisi olla hänen tukena. (Leppeteläinen 2016.)

Lohduta. Pieni lapsi ei osaa vielä käsitellä tunteitaan, ja tarvitsee siksi aikuisen apua niiden käsittelemiseen. Tunteiden sanoittaminen ja tunteiden salliminen on tärkeää, jotta lapsi uskaltaisi ja osaisi myös myöhemmin tuoda aidosti niitä esille. Turvallisen aikuisen läsnäolo hädän tai kiukun keskellä rohkaisee lasta olemaan oma itsensä ja tuntemaan asioita aidosti. Toisen ihmisen avulla pahat tunteet muuttuvat hyväksi. Pahan tunne sisällä saa aikuisen avulla erilaisia nimiä kuten ikävä, suru, kiukku ja niin edelleen. Aikuisen ollessa mukana lapsen hädässä, lapselle välittyy tunne, että hän itse ja hänen tunteensa ovat arvokkaita. (Kanninen & Sigfrids 2012, 80.) Lapsen pahan olon ja hädän jakaminen auttaa lasta itseään kohtaamaan ja sietämään pahan olon tunteita, jotka muutoin saattavat

vaarantaa lapsen hyvinvointia ja oppimista (Mikkola & Nivalainen 2010,22).

Kannusta ja kehu. Lapsen tukeminen uusien asioiden pariin ja yrittämiseen, auttaa häntä rohkaistumaan uusissa tilanteissa. Antamalla lapsen itse kokeilla, kehumalla ja kannustamalla lasta itse yrittämään, aikuinen viestii luottamusta lapsen omaan pärjäämiseen ja kykyyn selvitä itse. Virheistä oppii ja uudestaan kannattaa yrittää. Tämä opettaa lapselle periksi antamattomuutta ja tunteen siitä ettei vastoinkäymisistä kannata lannistua. Kun aikuinen luottaa lapsen kykyihin, on lapsen itsensäkin helpompi luottaa itseensä. Lasta ei tule kuitenkaan kehua liikaa tai aina samalla tavalla, sillä ne menettävät tehonsa ja alkavat lapsenkin korviin kuulostamaan epäaidolta. (Furman 2012,14.)

Kiitä. Kiittämällä lasta esimerkiksi avusta, annat palautetta hänelle henkilökohtaisesti, jolloin hän ja hänen tekonsa todella tulevat yksilöllisesti huomioituksi. Toisten kiittäminen on sosiaalinen taito. Lasta kiittämällä, hän saa hyvän mallin ja oppii näin myös itse kiittämään muita. (Furman 2012, 16.)

Kiinnostu minusta. Lapselta kysyttäessä mitä hänelle kuuluu, osoittaa se kiinnostusta lapsen omiin tuntemuksiin ja ajatuksiin. Mielipiteitä kysyttäessä puolestaan lapselle tulee tunne, että hän pystyy vaikuttamaan ja häntä kuunnellaan. Aikuinen joka kiinnostuu lapsen asioista kysymällä, jää myös kuuntelemaan lasta. Lapsesta kiinnostuminen kulkee toisaalta käsi kädessä myös kuuntelemisen ja sitä myötä aidon läsnäolon kanssa ja kautta.

6 OPINNÄYTETYÖN ARVIOINTI

6.1 Näetkö minua?- esitteen arviointi ja palaute

Palautteen saamiseksi lähetin esitteen sähköisessä muodossa, sekä toimexiantajan yhteistyökumppanille Kaisa Haapaniemelle, että työyhteisöosaamisessa ohjaajanani toimineelle ammatilliselle päiväkodin johtajalle Terhi Kaunistolle. Esite on otettu yhtenä kappaleena esille kahden päiväkodin talopalavereissa, sekä Alavuden kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden aluepäälliköiden ja varhaiskasvatusjohtajan palaverissa. Palaute on siis saatu kentällä toimivilta varhaiskasvattajilta yhteistyökumppanin lisäksi. Palautteen keräämisessä ohjeistin päiväkodin johtajaa, niin että palautteen antajan koulutustaustalla ei ole väliä. Tietoa palautteen antajan koulutuksesta tai ammattinimikkeestä tai muista tunnisteista ei siis ole.

Palautteena esitteestä sain päiväkodissa työskenteleviltä varhaiskasvattajilta muun muassa sen, että esite on hyvä muistutuksena, vaikkakin asiat olivat jo tuttuja. Esitettä kuvattiin pysäyttäväksi ja sellaiseksi mikä antoi ajattelemisen aihetta. Esitteen kannen kuvasta saatu palaute oli, että epäselväksi jäi kenelle esite oli kuvan perusteella tarkoitettu. Epäselvyyttä tuli siitä, oliko se tarkoitettu vain uusille työntekijöille ja nimenomaan lastenhoidtajille. Myös tekstin määrästä annettiin palautetta. Pohdinnassa oli oliko sitä liikaa ja olisivatko kuvat olleet vielä lisänä hyvä asia. Tekstin sisältö ja sanoma koettiin kuitenkin hyväksi.

Alavuden kaupungin varhaiskasvatusjohtaja Kaisa Haapaniemi vei esitteen Alavuden kaupungin varhaiskasvatuksen johtoryhmälle esiteltäväksi. He esittivät seuraavanlaisia pohdintoja Näetkö minua?- esitteeseen liittyen. Kansikuva koettiin puhuttelevaksi, osin jopa surulliseksi mutta oikeutetuksi sinänsä, että kuvassa näkyy lapsi joka pyytää huomiota. Esitteen sisältöön oli myös esitetty pohdintoja. Niissä esitettiin erilaisia lisäyksiä tai muutoksia muun muassa tiettyihin sanoihin. Kanteen olisi myös johtoryhmän mukaan ollut hyvä ottaa lisäksi ilmaukset "asetta minulle turvalliset rajat" ja

”ole minulle turvallinen aikuinen”. Varhaisen tuen työntekijöiltä tuli puolestaan palautetta, että esitteen sisältö olisi voinut jatkua niin sanotusti lapsen äänellä. ”Huomioithan minut kun tulen aamulla hoitoon”, ”kuuntelethan minua kun minulla on asiaa” ja niin edelleen.

Näetkö minua?- esitteen saadun palautteen myötä, en lähtenyt muuttamaan esitettä kovinkaan paljoa. Esite on suunnattu varhaiskasvattajille, eikä syytä ole eritellä onko se hoitajille, lastentarhanopettajille vai perhepäivähoidon työntekijöille. Esitteen alussa olevaan lauseeseen lisäsin ”kasvattaja” sanan, johtoryhmän esittämän pohdinnan myötä. Mielestäni se oli hyvä tarkennus. Esitteen ”Ota vastaan” kohtaan oli myös johtoryhmä esittänyt pohdinnassaan muutosta. ”.. myös lasta on hyvä tervehtiä” muutui siis muotoon ”...myös lasta tulee tervehtiä”. Aluksi ajattelin että ensimmäinen versio ”...hyvä tervehtiä” olisi kevyempi eikä niin käskevä, mutta päädyin kuitenkin johtoryhmän esittämään muutokseen, koska sitä ei koettu liian käskeväksi. Moni oli johtoryhmässä ollut varhaisen tuen työntekijöiden kanssa samoilla linjoilla, että esitteen sisältö jatkuisi lapsen äänellä. En lähtenyt muuttamaan otsikointia, sillä tarkoitus oli tehdä esite aikuiselta aikuisille. Myöskään ”aseta minulle turvalliset rajat” ja ”ole minulle turvallinen aikuinen” lisäyksiä kanteen tai sisältöön en toteuttanut. Kirjallisessa raportissa käytettyjen lähteiden mukaan, rajojen asettamista lapsen huomioimiseen liittyen ei juurikaan tullut vastaan. Turvallinen aikuinen- ilmaus puolestaan on mielestäni enemmänkin aikuisen vastuu ja velvollisuus, eikä niinkään liity suoraan lapsen huomioimiseen. Esitteen sisällössä oli kuitenkin tarkoitus huomioida lasta pienin teoin arjessa. Työn tarkoituksena oli saada varhaiskasvattajien näkökulmia avautumaan lapsen huomioimiseen liittyen ja muun muassa saadun palautteen myötä, kansikuva on jo tehnyt vaikutusta.

6.2 Opinnäytetyön eettisyyden ja luotettavuuden tarkastelua

Opetus- kulttuuriministeriön asettama neuvottelukunta on muodostanut tutkimuseettisen ohjeen hyvästä tieteellisestä käytännöstä yhteistyössä suomalaisen tiedeyhteisön kanssa. Ohje antaa mallin hyvästä tieteellisestä

käytännöstä ja sen loukkauksiin liittyvistä asioista. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2016.) Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuskäytännöt eroavat tutkimuksellisista opinnäytetöistä, vaikka tiedon kerääminen tapahtuisi samoilla tavoilla. Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimusta käsitellään lähinnä eräänlaisena selvityksen tekemisenä, ja itse selvitystä yhtenä apuvälineenä tiedonhankinnassa. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57.)

Vaikka tutkimuskäytännöt eroavat tutkimuksellisista opinnäytetöistä, toiminnallisessa opinnäytetyössä on kuitenkin otettava huomioon hyvä tieteellinen käytäntö. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan keskeiset lähtökohdat koskien hyvää tieteellistä käytäntöä ovat muun muassa yleinen huolellisuus, rehellisyys, tulosten esittäminen, sekä toisten tutkijoiden töiden ja saavutuksien huomioonottaminen viittaamalla heidän julkaisuihin. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2016.)

Tästä toiminnallisen opinnäytetyön tuotoksena syntyvästä Näetkö minua?-esitteestä saatu palaute on esitetty työssä rehellisesti palautteenannon mukaisesti. Saatuja palautteita ei esimerkiksi ole muutettu tai tuotu esille liian positiivista kuvaa tuotoksesta, vaan kehitysideat on myös otettu huomioon ja tuotu julki työssä. Toisten tutkijoiden työtä ja saavutuksia on kunnioitettu merkitsemällä lähteet tarkasti, eikä muiden tekstejä ole plagioitu. Luotettavuus opinnäytetyössä ilmenee puolestaan uusilla lähteillä, edelleen lähteiden tarkalla merkitsemisellä ja sillä, että lähteet keskustelevat keskenään ja opinnäytetyön aiheissa eri lähteiden sisällöt vastaavat hyvin toisiaan samankaltaisin sisällöin.

7 POHDINTA

Työn tavoitteena oli tuottaa esite, opas tai muu vastaava Alavuden varhaiskasvatuspalvelujen käyttöön. Tuotoksesta muodostui Näetkö minua?-nimeä kantava esite, johon on lyhyesti saatu tärkeitä lapsen huomioimisen lisäämiseen liittyviä konkreettisia sanoja ja tekoja. Esitteen kannesta tuli suunnitelman mukaisesti koskettava lapsen kasvojen ja etenkin katseen osalta. Piirtäjän saaminen kävi yllättävän helposti ja nopeasti ja tulos on toimiva. Esitteen oheen internetistä tilattu juliste saapui ajallaan omakustannehintaan.

Työn tarkoituksena on avartaa varhaiskasvattajien näkökulmaa lasta huomioivampaan suuntaan. Esitettä ei ollut ajan puitteissa mahdollista antaa käyttöön ajaksi jolloin sen käytön seurauksia tai vaikutuksia olisi päässyt tutkimaan, ja aihe sinällään olisi ollut jo uudenlainen opinnäytetyö. Tarkoituksen toteutumisesta esitteen ulkonäön ja sen sisältämien asioiden osalta sain pintaraapaisuna tietoa kentällä toimivilta varhaiskasvattajilta, sekä Alavuden kaupungin varhaiskasvatuksen johtoryhmältä yhteistyökumppanin Kaisa Haapaniemen välityksellä.

7.1 Pohdintaa lapsen huomioimisesta päivähoidossa

Suurin osa suomalaisista lapsista viettää suurimman osan päivistään päivähoidon piirissä, jolloin on selvää kuinka tärkeää laadukas varhaiskasvatus on. Aihe lapsen huomioimisesta on tärkeä ja ajankohtainen subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaamisen ja ryhmäkokojen suurentamispaineiden alla. Puheet muun muassa kuntien säästötoimenpiteistä henkilöstön ja osaamisen osalta, nostavat huolenaiheeksi taas lapsen ja hänen kokemuksensa tärkeässä ikä- ja kasvun vaiheessa.

Työssä halusin tuoda esille miten päivähoidon työntekijät toiminnallaan ja kasvatustavoillaan, jopa omalla persoonallaan vaikuttavat lapsen kohtelun kautta lapselle syntyviin ajatuksiin hänestä itsestään. Tässä vaiheessa työssä nousi esille itsetunto ja temperamentti. Itsetunnon rakentumiseen

vaikuttaa suuresti se, miten lasta kohdellaan ja miten lapsi huomataan tai nähdään, ja temperamentti puolestaan vaikuttaa siihen millaisia haasteita kullakin lapsella oman temperamenttinsa kautta on. Lapsi ikätasosta, temperamentista tai muistakaan asioista huolimatta kaipaa häneen lämpöisesti suhtautuvia aikuisia, myönteisiä kasvukokemuksia, turvaa ja syyliä sekä apua tunteiden kokemiseen. Lapsella on myös oikeus näihin kaikkiin hoitopäiviensä aikana.

Työn kirjoittamisprosessin edetessä, suoritin samaan aikaan työyhteisöosaamisen harjoittelua ammatillisen päiväkodin johtajan mukana. Päiväkodissa silmiini tarttui uusista tilatuista kirjoista lapsen kohtaamisen teos. Perehtyessäni teokseen, huomasin kuinka kohtaaminen, yksilöllisyys ja lapsen huomioiminen kulkevat käsi kädessä. Päivittäisiä kohtaamisia tapahtuu päiväkodissa koko ajan, ja mielestäni aihe oli todella tärkeä lapsen huomioimisessa. Teoksen sisällöstä vaikuttuneena, päätin lisätä lapsen kohtaamisen huomioimisen vielä kirjalliseen osioon. Lapsen kohtaamisessa kulminoituu myös hyvin Näetkö minua?- esitteessä olevia lapsen huomioimisen iskusanoja ja tekoja.

Kuluneen työharjoittelun aikana huomasin myös kiinnostäväni enemmän huomiota lapsen huomioimiseen arkipäivien aikana. Itkevän lapsen yksinolo sai heti aikaan kysymysten sarjan mielessäni. Mitähän oli tekeillä, miksi aikuinen ei ole lapsen surussa läsnä tai miksi kukaan ei lohduta? Toisaalta taas aitoja läsnä olevia aikuisiakin oli paljon. Jäin itse havaintojeni jälkeen pohtimaan miten yleisesti ottaen korkeammin koulutettu lastentarhanopettaja oli harvemmin esimerkiksi lattiatasossa lasten seurassa, kun taas esimerkiksi sijaisuutta tekevä ammatillisesti epäpätevä vietti aikaansa fyysisesti myös lasten tasolla. Onko huomioimisessa ja läsnä olevuudessa myös jossain määrin kyse autoritäärisestä suhteesta lapsen ja aikuisen välillä?

Lapsilähtöisyys on nykypäivänä lähes jonkinlainen itsestäänselvyys varhaiskasvatuksessa. Työssä tahdoin tuoda esille lapsilähtöisyyttä nimenomaan huomioimisena, lähinnä lapsen tunne-elämään liittyvien asioiden

tasolla. Huomioiminen on lapsen asioista kiinnostuneisuutta, lapseen katsoamista, hänelle puhumista, häntä kiittämistä, lohduttamista ja niin edelleen. Muun muassa näihin asioihin perustuu myös tämän opinnäytetyön toiminnallisena osuutena syntynyt ”Näetkö minua?”- esite.

7.2 Jatkotutkimusideoita

Pidän lapsen huomioimista todella tärkeänä etenkin lapsen aloittaessa päivähoiton, mutta myös koko lapsen niin sanotun päivähoitouran ajan. Siksi toivonkin esitteen käyttämistä päivähoiton kentällä tai ainakin sen kautta syntyvää uutta oivallusta arjessa tapahtuvista pienistä lasta huomioivista tavoista. Aikuisen tunteisiin vetoavalla lapsen kasvojen kuvalla pyrin myös siihen, että esite jäisi johonkin seinälle ja tavoittaisi katseita ja ikään kuin kutsuisi näin kasvattajia palaamaan sen sisältöön mahdollisesti uudestaan.

Ohjeiden mukaan toimimisella olisi mahdollista teettää tietty erityinen lasta huomioiva jakso esimerkiksi päiväkodissa. Tähän voisi liittää havainnointia ennen jakson alkua ja jakson jälkeen. Jatkotutkimuksessa voisi pohtia eroaako lasten käyttäytyminen jollakin tavalla ja mitä vanhemmat olivat mieltä jaksosta. Näkyikö lasten käytöksessä muutoksia kotona tai auttoivatko pienet huomiota lisäävät asiat esimerkiksi lasten mahdolliseen levottomuuteen tai ongelmakäyttäytymiseen.

Entäpä miten työntekijät kokivat esitteen vaikutuksen omaan työhönsä? Saiko työntekijä reflektoida omaa toimintaansa erilaisissa tilanteissa ja teikö varhaiskasvattaja muutoksia omiin toimintatapoihinsa lapsen huomioimisen lisäämiseksi. Lisäksi työssä esiin tullutta ammattitaidon yhteyttä lapsen kohteluun ja huomioimiseen olisi mielenkiintoista tutkia syvemmin. Onko nimenomaan lapsen kasvatuksen kentälle kouluttautuneella kenties erilaiset toimintatavat liittyen lapsen huomioimiseen ja aitoon läsnäoloon tai vaikuttaako kyseiseen asiaan työkokemus jollakin tavalla.

7.3 Oman oppimisen arviointia

Raportin kirjoittaminen oli haastavaa. Tieteellisen tekstin kirjoittaminen ilman omaa pohdintaa ja analysointia, oli pidettävä koko ajan mielessä.

Lapsen huomioiminen on aiheena varsin vähän tutkittu. Huomioimiseen on liitetty erilaisia yksittäisiä asioita, kuten lapsilähtöisyys, kohtaaminen ja hyvinvointi, jolloin arkipäivissä tapahtuvasta konkreettisesta huomioimisesta oli vain niukasti tietoa. Laadukkaita lähteitä löytyi kuitenkin kohtuullinen määrä.

Opinnäytetyön raportissa pidin tärkeänä sitä, että työssä kulkee punaisena lankana lapsen huomioimisen rinnalla aikuisen käytös lasta kohtaan. Aikuisen rakentaa sekä fyysisen, että psyykkisen toimintaympäristön lapsille, joten omiin asenteisiin työntekijänä on tärkeää kiinnittää huomiota. Työssä halusin tuoda esille aikuisen vahvaa ja vaikuttavaa roolia sekä pääasiallista vastuuta lapsen huomioimisessa.

Opinnäytetyön kirjoittamisen aikana tapahtui myös omaa ammatillista kehittymistä itsereflektion puitteissa. Aloin itsekkin pohtia päivähoidon laatutekijöitä, työntekijöiden asenteita ja toisaalta myös suoranaista huomioimisen puutetta varsinaisessa kenttätöössä. Saattaakin olla ajankohtaista kysyä, lannistammeko lasta omalla kasvatustavallamme ja esimerkiksi ainai-sella kieltämisellä? Myöskään kovin usein, tai oikeastaan kertaakaan ei tule mieleeni tilannetta, jossa lasta olisi kiitetty hänen teoistaan. Kiitetty, ilman sitä että lapsi olisi tehnyt jotain mitä aikuinen ensin pyytää. Oma tietämys lapsen huomioimisesta kasvoi työn kirjoittamisprosessin aikana entisestään. Lapsen kohtaamisen tärkeys ja läsnä oleva aikuinen sai merkityksenä suuremman sijan omissa kasvatuskäsityksissäni, mikä tulee vaikuttamaan tulevaisuudessa toimiessani itse varhaiskasvatuksen kentällä.

LÄHTEET

Alavuden kaupungin varhaiskasvatus 2016. [viitattu 18.3.2016]. Saatavissa: <https://www.alavus.fi/fi/palvelut/varhaiskasvatus-paivahoito/varhaiskasvatus.html>

Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä 2013. Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.

Furman, B. Olen ylpeä sinusta 2012. Tammi.

Hujala, E.& Turja, L. Varhaiskasvatuksen käsikirja 2012. PS- kustannus.

Kalliala, M. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? 2008. Gaudeamus, Yliopistopaino, Helsinki.

Kanninen, K. & Sigfrids, A. Tunne minut. Turva ja tunteet lapsen silmin 2012. PS- kustannus Juva.

Keltikangas-Järvinen, L. Hyvä itsetunto 2010. WSOY, Juva.

Keltikangas-Järvinen, L. Pienen lapsen sosiaalisuus 2012. WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot 2010. WSOY Helsinki.

Keltikangas-Järvinen, L. Temperamentti- ihmisen yksilöllisyys 2004, 2015. WSOY.

Koivisto, P. 2007. Yksilöllistä huomiota arkisissa tilanteissa. Päiväkodin toimintakulttuurin kehittäminen lasten itsetuntoa vahvistavaksi. Jyväskylän yliopisto. [viitattu: 20.4.2016]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13312/9789513929053.pdf?sequence=1>

Koivunen, P-L. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen 2009. PS- kustannus, Juva.

Kristeri, I. Näe minut. Vanhemmuus ja lapsen kohtaaminen 1999 Karisto Oy, Kirjapaino, Hämeenlinna.

Lahtinen, S. 2007. Päiväkotihoidon laatu lasten subjektiivisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Kasvatustieteen pro gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto. [viitattu 5.4.2016]. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18217/URN_NBN_fi_jyu-2007272.pdf?sequence=1

Leppeteläinen, R. 2016. Yle- uutiset 2.2.2016. Lasten oireet kielivät usein kiireisistä vanhemmista ja kasvatuksen ulkoistamisesta. [viitattu: 6.2.2016]. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/psykologi_lasten_oireet_kielivat_usein_kiireisista_vanhemmista_ja_kasvatuksen_ulkoistamisesta/8640001

Marjamäki E., Kosonen, S., Törrönen, S., Hannukkala M. Lapsen mieli, mielenterveystaitoja varhaiskasvatukseen ja neuvolaan 2015. Suomen mieleterveysseura. Suomen yliopistopaino Oy 2015.

Mattila, K-P. Lapsen vahvistava kohtaaminen 2011. PS-kustannus, Juva.

Mikkola, P. & Nivalainen, K. Lapselle hyvä päivä tänään- näkökulmia 2010- luvun varhaiskasvatukseen 2010.

Mruk Christopher, J. 2006. Self-Esteem Research, Theory, and Practice. Toward a Positive Psychology of Self-Esteem, 3rd Edition.

Paananen, S. 2006. Lapsen hyvinvointia edistävä arki päivähoidossa. Pro gradu- tutkielma, Jyväskylän yliopisto. [viitattu: 21.3.2016]. Saatavissa: https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/18202/URN_NBN_fi_jyu-2006395.pdf?sequence=1

Rissanen, M. 2014. ”Alku menikin todella loistavasti”- vanhempien huolet lapsen päivähoidon aloituksessa. Varhaiskasvatustieteen kandidaatin tutkielma, Jyväskylän yliopisto. [viitattu: 2.4.2016]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43378/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201405111685.pdf?sequence=1>

Salmi, S. 2011. Lapsen stressitason yhteys päivähoidon laatuun ja lapsen temperamenttiin. Pro gradu- tutkielma, Helsingin yliopisto, käyttäytymistieteellinen tiedekunta. [viitattu: 6.4.2016]. Saataviss: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37843/lapsenst.pdf?sequence=1>

Satham, J & Chase, E. Childhood Wellbeing Research Centre. Childhood wellbeing, A brief overview 2010. [viitattu: 17.11.2015] Saatavissa: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/183197/Child-Wellbeing-Brief.pdf

Stakes 2011. Lasten päivähoito 2010.[viitattu: 19.11.2015] Saatavissa: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr46_11.pdf

Stakes oppaita 56. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. [viitattu: 21.3.2016]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Suomen mielenterveysseura. [viitattu: 28.6.2015] Saatavissa: <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/mielenterveys/itsetuntemus/hyv%C3%A4-itsetunto-optimistista-realismia>

Suomen mielenterveysseura. [viitattu 17.11.2015] Saatavissa: <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/julisteet/hyvinvoinnin-hyrr%C3%A4>

Syrjälä, S. 2009. Katseen suunnan vaikutus katseen havaitsijan autonomiaan aktivaatioon ja itsearvioituun lähestymis-/ välttämiskäyttäytymiseen. Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopisto, psykologian laitos. [viitattu 6.2.2016] Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/80854/gradu03745.pdf?sequence=1>

Tuompo-Johansson, E. Day-Care and mental health 2001. Hospital for Children and Adolescents, University of Helsinki, Finland, Department of Child Psychiatry. [viitattu: 16.3.2016] Saatavissa: <http://ethesis.helsinki.fi/julkaisut/laa/kliin/vk/tuompo-johansson/daycare.pdf>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2016. [viitattu: 26.4.2016]. Saatavissa: <http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. Toiminnallinen opinnäytetyö 2003. Tammi, Helsinki.

Värri, V-M. Teoksessa: Kuningasvuosi, leikin kulta-aika 2009. Timo Jantunen & Raija Lautela (toim.) Tammi.

LIITTEET

Näetkö minua?

Näetkö minua?

Lapsen kasvun tukemisen vastuulleen ottanut kasvattaja on vaativan ja arvokkaan työn äärellä. Pienillä arjen teoilla on suuria merkityksiä lapsen vasta muodostuvassa ihmeellisessä ja suuressa maailmassa. Aikuisen tehtävänä on suojella, tukea, puolustaa, hoivata, ohjata, kasvattaa ja opettaa pientä ihmistä.

Ota vastaan: vanhempien ohella myös lasta tulee tervehtiä. Näin aikuinen tuo lapselle esille sen, että hänet on huomioitu. Tätä voi vahvistaa sanoin esimerkiksi, ”mukavaa että tulit hoitoon”.

Katso minua: katseella osoitetaan kiinnostusta toisen asioihin. Katse on merkinä täysipainoisesta kommunikaatiosta. Se, miten lasta katsotaan, osoittaa hänelle mitä hänestä ajatellaan. Väli-tätkö viestiä siitä, että lapsi on arvostettu ja hyväksytty?

Kannusta ja kehu: lapsen kannustaminen rohkaisee häntä uusien asioiden ja yrittämisen pariin. Antamalla lapsen itse kokeilla, aikuinen osoittaa luottamusta lapsen kykyihin ja pärjäämiseen. Lapsi myös oppii, ettei vastoinikäymisistä kannata lannistua.

Kuuntele minua: kuunteleminen on huomioimista. Aito, läsnä oleva kuunteleminen välittää lapselle tiedon hänen asiansa tärkeydestä. Pystytkö tukemaan lasta kuulematta häntä aidosti?

Lohduta: lapsi ei osaa vielä käsitellä tunteitaan, ja tarvitsee siten aikuisen apua ja tukea. Tunteiden sanoittaminen auttaa lasta kohtaamaan erilaisia tunteita paremmin. Tunteiden vallassa oleva lapsi kaipaa turvallisen aikuisen läsnäoloa. Miten sinä lohdutat lasta? Halaa, ota syliin, kerro että paha olo helpottaa ja menee myös ohi.

Kiitä: kiittämällä esimerkiksi avusta, palaute on henkilökohtainen. Näin lapsen teko tulee yksilöllisesti huomioiduksi. Kiittäminen on sosiaalinen taito, jonka lapsikin oppii.

Kiinnostu minusta: koska viimeksi kysyt lapselta, ”mitä sinulle kuuluu”? Kysymyksellä aikuinen osoittaa mielenkiintoa lapsen asioita ja tunteita kohtaan. Mielipiteistä kysyminen osallistaa lasta ja lapselle tulee tunne että häntä kuunnellaan ja hän voi myös asioihin vaikuttaa. Kun kysyt lapselta, pysähdytkö myös kuuntelemaan vastauksen?